

Respons

Iran: Mødrene fra Khavaran

- Mødrene fra Khavaran
- Massehenrettelsene i 1988
- Antallet fanger som ble henrettet på 1980-tallet
- Fortielse i ettertid
- Minnemarkeringer og arrestasjoner
- Internasjonale reaksjoner

Mødrene fra Khavaran

Mødrene fra Khavaran¹ i Iran er et uformelt nettverk for personer hvis familiemedlemmer (barn, søsken, ektefeller) ble ofre for massehenrettelser i iranske fengsler fra juli 1988 til januar 1989. Det vil si i tidsrommet fra avslutningen av krigen mot Irak² og frem mot 10-årsjubileet for den islamske revolusjonen i februar 1989.

Flere tusen politiske fanger ble i løpet av disse seks månedene utenomrettslig henrettet på direkte ordre fra Irans daværende åndelige leder ayatollah Ruhollah Khomeini (død 1989). Khomeini anså fangene for å være fiender av Gud (*moharebe*), apostater (frafalne fra islam) og forrædere mot den islamske republikken (Bowcott 2012a; Robertson 2010b; FIDH 2009, s. 7-9). Massehenrettelsene omtales gjerne som "fengselsmassakrene". Ifølge Geoffrey Robertson (2010a, s. 79) ble det gjennomført henrettelser i mer enn 20 fengsler. I tillegg til fengslene Evin og Gohardasht i Teheran og Karaj foregikk det henrettelser i byer som Tabriz, Rasht, Zanjan, Hamedan, Orumieh, Sanandaj, Isfahan, Shiraz og Mashad.

De aller fleste ofrene ble lagt i umerkede massegraver. Iranske myndigheter har aldri offisielt erkjent dette eller informert berørte familier om hvor ofrene ble gravlagt. Familier til en rekke

¹ Khavaran er en gravlund i Sør-Teheran. Tradisjonelt har det vært en gravlund for religiøse minoriteter.

² Iran-Irak-krigen 1980-88.

av dem som ble henrettet i Teheran, har imidlertid hevdet at mange ble lagt i massegraver ved gravlundene Khavaran og Behesht-e Zahra³ i Sør-Teheran. Noen familier har også opplyst at de lyktes med å finne sine kjære høsten 1988 ved å oppsøke Khavaran og grave opp nylig begravde kropper med bare hendene (Reporters Without Borders 2013; Amnesty 2012; Robertson 2010a, s. 81; IHRDC 2009, s. 52; Amnesty 2007; Amnesty 1990).

Iranske myndigheter har aldri gitt berørte familier tillatelse til å holde minnemarkeringer ved Khavaran. Mødrene og andre slektninger av ofrene har likevel fortsatt å oppsøke Khavaran i årene etter 1988. I mangel på svar og en konkret grav å gå til, ble Khavaran stedet hvor familier kunne samles og gi uttrykk for sorg. Tilgjengelig materiale tyder på at slektninger til tider har fått holde markeringer uten at myndighetene aktivt har grepet inn for å stanse dem. I andre perioder har etterretning og politi avbrutt markeringer med bruk av vold og også foretatt arrestasjoner.

Massehenrettelsene i 1988

I juli 1988 kunngjorde ayatollah Ruhollah Khomeini at han ville akseptere FNs sikkerhetsråd resolusjon 598 om våpenhvile mellom Iran og Irak. Bare noen dager senere forsøkte den daværende iranske nasjonale frigjøringshæren i Irak å trenge inn på iransk territorium i et forsøk på å styrte regimet. Frigjøringshæren var dominert av den største opposisjonsgruppen i Iran, Folkets Mujahedin⁴, MKO, som kjempet på Saddam Husseins side i krigen mot Iran. Disse to hendelsene hevdes fra flere hold å ha hatt innflytelse på ayatollah Khomeinis beslutning om at et stort antall politiske fanger skulle henrettes. Andre hevder at fengselsmassakrene var planlagt lang tid i forveien og ville ha blitt gjennomført uansett. Det som er uomtvistet, er at ayatollah Khomeini utstedte en fatwa⁵ med anbefaling om å henrette alle personer tilknyttet MKO som ”hyklere” og ”fiender av Gud” og venstreorienterte som ”frafalne fra islam” (Robertson 2010a, s. 41-42; IHRDC 2009, s. 3-8 & vedlegg 3; Gorgin 2008; HRW 2005, s. 4; Mistiaen 2004; Amnesty 1990).

Flertallet av fangene skal ha vært tilknyttet eller ha sympatisert med MKO. Men blant de henrettede skal det også ha vært mange medlemmer og sympatisører av begge kjønn for en rekke partier på venstresiden og kurdiske partier. Noen av dem skal ha vært tenåringer under 18 år. Noen av de henrettede skal aldri ha blitt stilt for en domstol, mens andre var idømt strenge straffer tidligere på 1980-tallet, mange for mindre og ikke-voldelige forhold (Mistiaen 2004; Amnesty 1990). Ifølge HRW (2005) var flertallet av de henrettede dømt til fengsel for politisk aktivitet etter mangelfulle rettsprosedyrer i revolusjonsdomstoler, men ingen av dem var dømt til døden.

Informasjon om hva som faktisk skjedde i fengslene i disse seks månedene, baserer seg på vitneutsagn fra samtidige fanger som unnsjapp henrettelsene, samt berørte familiers beretninger om hva de fikk vite og opplevde i ettertid (Asgarinejad 2010). En annen viktig kilde til henrettelsene og hvordan disse foregikk er memoarene til avdøde storayatollah

³ Behesht-e Zahra er Irans største og mest kjente gravlund. Den ligger like ved ayatollah Khomeinis mausoleum.

⁴ People's Mujahedin Organization of Iran - eller persisk: sazman-e mojahedin-e khalq-e iran. Forkortes til PMOI, MKO eller MEK.

⁵ Juridisk erklæring.

Hossein Ali Montazeri.⁶ I flere brev til ayatollah Khomeini og komiteen i Evin-fengselet protesterte Montazeri mot henrettelsene og måten det hele foregikk på (Asgarinejad 2010; IHRDC 2009, s. 9-10; HRW 2005, s. 4-7; Mistiaen 2004; Amnesty 1990).

I fengslene måtte fanger møte for kommisjoner bestående av tre medlemmer: en islamsk dommer, en fra etterretningsdepartementet og en fra påtalemyndigheten. Ifølge HRW (2005, s. 4) fikk de tilnavnet ”dødskommisjoner”. Hver kommisjon hadde mandat (som var forankret i ayatollah Khomeinis fatwa) til å avgjøre hvorvidt de fremstilte fangene skulle få leve eller dø. Fangene som møtte for kommisjonen, måtte svare på spørsmål om sin politiske tilhørighet, om de angret sine gjerninger, om de praktiserte islam, om de støttet den islamske republikken, og om de ville ofre seg ved frivillig å gå gjennom irakiske minefelt. De som etter kommisjonens oppfatning svarte feil - og det gjaldt flertallet av fangene som ble fremstilt - ble henrettet (Bowcott 2012a; FIDH 2009, s. 8; Mistiaen 2004; Amnesty 1990).

Antall fanger som ble henrettet i Iran på 1980-tallet

Antall fanger henrettet i 1988

Hvor mange fanger som ble henrettet mellom juli 1988 og januar 1989, er ikke kjent. Offisielt har iranske myndigheter verken erkjent at massehenrettelsene fant sted, opplyst hvor mange som ble drept i det aktuelle tidsrommet, eller på annen måte offentliggjort lister med navn (FIDH 2009, s.7; HRW 2005, s. 3; Amnesty 1990).

I 1990 skrev imidlertid Amnesty i en rapport om menneskerettsbrudd i Iran i perioden 1987-1990, at de hadde registrert navn på mer enn 2000 henrettede politiske fanger. HRW viste i sin rapport fra 2005 (s. 7) til at iranske aktivister samme år hadde registrert i alt 4481 navn. Og i en uttalelse fra 2008, i anledning at det var 20 år siden massehenrettelsene fant sted, opplyste Amnesty at mellom 4500 og 5000 fanger antas å ha blitt henrettet. Ifølge journalisten Hamidreza Asgarinejad (2010) ble mer enn 4000 fanger henrettet bare i løpet av sommeren 1988.

Antall fanger henrettet i løpet av 1980-tallet

Hvor mange fanger som til sammen ble henrettet i revolusjonsåret 1979 og i krigsårene 1980-88, er heller ikke kjent. Anslåtte tall varierer, men felles for alle kilder er at antallet regnes for å ha vært svært høyt.

Owen Bowcott (2012b) skrev i en artikkel i den britiske avisen The Guardian i 2012 at minst 20 000 mennesker antas å ha blitt henrettet i iranske fengsler i løpet av 1980-tallet. Ifølge Asgarinejad (2010) ble mer enn 12 000 personer henrettet. Ahmad Shaheed, FNs spesialrapportør for menneskerettigheter i Iran, opplyste i 2012 (i sin rapport til Menneskerettighetsrådet) å ha fått henvendelser fra en rekke organisasjoner om å etterforske henrettelser i og utenfor iranske fengsler på 1980-tallet. Spesialrapportøren fikk også

⁶ Storayatollah, dvs. høyeste religiøse autoritet i shia-islam. Storayatollah Hossein Ali Montazeri var en av Irans mest fremtredende og respekterte teologer. Hans kritikk av ayatollah Khomeini medførte at han mistet sine posisjoner og ble politisk isolert. I 1997 ble han satt i husarrest etter kritikk av Irans nåværende åndelige leder ayatollah Khamenei. Montazeri ble løslatt fra husarrest i 2003. Han fortsatte sin kritikk av politiske forhold frem til sin død i byen Qom i 2009.

presentert en liste med ca. 20 000 navn på personer tilknyttet MKO som enten skal ha blitt henrettet, ha forsvunnet eller blitt torturert av iranske myndigheter siden 1980 (UN Human Rights Council 2012, s. 13).⁷

I en rapport utgitt i 2009, viste FIDH (s. 8-9) til at mange hundre iranere ble henrettet både i revolusjonsåret 1979 og i 1980. I 1981 skjedde det en kraftig økning i antall henrettelser som følge av krigshandlinger mellom regimets sikkerhetsstyrker og væpnede motstandsgrupper, deriblant MKO og kurdiske partier, som rett etter revolusjonen mer eller mindre kontrollerte iransk Kurdistan. FIDH påpekte videre at Amnesty hadde registrert 2616 henrettelser i 1981, men at det reelle tallet blir ansett for å være betraktelig høyere.

Ifølge FIDH (2009, s. 8-9) er det flere årsaker til at det kan være store mørketall når det gjelder det reelle antallet henrettelser, både på 1980-tallet og frem til vår tid (rapportens s. 9 inneholder en oversikt fra 1979 og frem til mars 2009). FIDH viste blant annet til at iranske myndigheter ikke publiserer offisiell statistikk over henrettelser. Det skal også ha vært et stort antall hemmelige henrettelser. FIDH pekte videre på at det er spesielt vanskelig å få informasjon om henrettelser i provinser og mer avsidesliggende strøk, samt at informasjonstilgangen var svært begrenset i de første årene etter revolusjonen.

Fortielse i ettertid

Fra høsten 1988 ble berørte familier etter hvert informert om henrettelsene, og de fikk utlevert ofrenes klær og andre personlige gjenstander. De ble i tillegg beordret til ikke å vise sin sorg i det offentlige rom. Mange familier skal ha måttet undertegne et dokument som forpliktet dem til ikke å holde noen form for offentlig sørgeremoni eller minnemarkering.

Iranske myndigheter forsøkte å holde henrettelsene hemmelige, men lyktes ikke. Da ryktene om hva som foregikk begynte å bre seg høsten 1988, skal mange familiemedlemmer ha oppsøkt fengsler og andre offentlige instanser i forsøk på å få informasjon. Tilgjengelig kildemateriale tyder imidlertid på at berørte familier aldri rettet formelle henvendelser til myndighetene eller rettsvesenet, verken i 1988 eller senere. Ifølge en persisk blogg skrevet av en eksil-iraner (Baradaran 2012), skal flere familier ha skrevet et brev med krav om informasjon til den daværende justisministeren i 1988. Det er imidlertid usikkert om brevet som bloggen viser til, eller eventuelle andre brev, noen gang ble overlevert ansvarlige myndigheter.

Flere forhold gjorde det i praksis umulig for berørte familier å stille krav til ansvarlige myndigheter, i 1988 og i ettertid. Eksempelvis regimets repressive karakter, den generelle atmosfæren i det iranske samfunnet ved slutten av den blodige krigen mot Irak og det faktum at kritikk av ayatollah Khomeini og hans gjerninger var (og er) forbudt og straffbart etter iransk lov. Det at mange av fangene var tilknyttet MKO – som med sin væpnede deltakelse på irakisk side i krigen ble betraktet som landsforrædere av iranere flest – kan også ha bidratt til mindre sympati for ofrene og deres familier.

Massehenrettelsene er fortsatt et tabubelagt tema i Iran. Kildematerialet som denne responsen bygger på, tyder på at temaet svært sjelden omtales i iransk offentlighet. Iranske ledere har – i den grad noen få i det hele tatt har uttalt seg – enten nektet kjennskap til det som foregikk,

⁷ Spesialrapportøren opplyste samtidig å ha fått informasjon fra organisasjonen Hability Association som hevder å representere 17 000 ofre for overgrep fra Mujahedin-e Khalq Organization - MKO siden 1980.

avvist at henrettelsene fant sted, benektet det store omfanget, snakket usant om årsakene, eller hevdet at Iran som stat var i sin fulle rett til å henrette sine fiender (Robertson 2010b; HRW 2005, s. 3; Mistiaen 2004).

Det er også verd å merke seg at det blant mektige geistlige og andre med viktige posisjoner innen politikk og rettsvesen i dagens Iran, finnes en rekke personer som tilhørte den øverste makteliten da massehenrettelsene fant sted. Disse personene er vel kjent av det internasjonale samfunn og blir av flere kilder pekt på som direkte medansvarlige for henrettelsene (Asgarinejad 2010; Robertson 2010a, s. 85; Robertson 2010b; IHRDC 2009, vedlegg 2; HRW 2005, s. 1-2; Amnesty 1990).

Minnemarkeringer og arrestasjoner

Både Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC 2009, s. 53) og Amnesty (2007) har opplyst at berørte familier hvert år minnes ofrene den 29. august, som skal være datoen for en av massehenrettelsene. Geoffrey Robertson, en internasjonalt kjent dommer og ekspert på forbrytelser mot menneskeheten, har på sin side opplyst at 29. juli er dagen familier møtes hvert år. Begrunnelsen er at 29. juli skal være datoen henrettelsene sannsynligvis ble iverksatt. Ifølge Robertson (2010a, s. 81) møtes familier også på fredager for å minnes (det er vanlig i Iran å oppsøke gravlunder på fredag for å minnes de døde).

Til tross for manglende tillatelse har familier fortsatt å oppsøke Khavaran. Dette har de gjort selv om politi og etterretning de senere år gjentatte ganger har avbrutt minnemarkeringene, jaget vekk de tilstedeværende og fjernet medbrakte blomster, bilder av ofrene og provisoriske gravsteiner. Noen av de fremmøtte har også opplevd å bli trakassert, banket opp og arrestert. Det er imidlertid sparsomt med detaljerte opplysninger om hvor ofte og hvor omfattende disse myndighetsaksjonene har vært, eller i hvilken grad enkeltpersoner i ettertid har blitt utsatt for reaksjoner. Landinfo har ikke funnet informasjon om at noen har blitt holdt lenge i arrest eller har blitt domfelt for å ha møtt frem ved Khavaran, med unntak av talskvinnen Mansoureh Behkish (se eget avsnitt).

I september 2006 publiserte nettstedet Radio Free Europe (RFE/RL) en kort melding om at det hadde vært minnemarkering ved Khavaran. Familiemedlemmer hadde lagt ned blomster på stedet, mens offentlige tjenestemenn var til stede og holdt øye med dem. Det ble ikke meldt om uroligheter.

I august 2008 opplyste Iraj Gorgin⁸ i en artikkel publisert på nettsiden til RFE/RL, at hvert år siden massehenrettelsene hadde familier oppsøkt Khavaran den siste fredagen i august eller den første fredagen i september for å minnes de døde. Mens tjenestemenn fra etterretningen var til stede og overvåket det som foregikk, samlet slektninger seg for å synge, be, gråte, holde tale eller bare stå sammen i stillhet. Etter et par timer ble de bedt om å fjerne seg. Gorgin skrev videre at selv om det ikke var gitt tillatelse, og sikkerhetsfolk noen ganger trakasserte de fremmøtte, hadde disse minnestundene alltid vært fredelige og uten episoder. Men i 2008 ble det annerledes. Da tillot ikke tjenestemenn minnemarkeringen, og i de følgende dagene ransaket politiet et hus hvor familiene til flere av ofrene var samlet (Gorgin 2008).

⁸ Iraj Gorgin (død januar 2012) var sjefsredaktør for Radio Farda, den persisktalende delen av RFE/RL.

Både Robertson (2010a, s. 79) og IHRDC (2009, s. 53-54) har i sine rapporter vist til at politiet i 2008, i forbindelse med 20-årsmarkeringen for henrettelsene, trappet opp vaktholdet rundt Khavaran, avbrøt minnemarkeringen og hindret de pårørende i å samles. De som nektet å følge ordre om å fjerne seg, ble trakassert og angrepet fysisk. 17 personer ble arrestert. To kvinneaktivister, som hadde engasjert seg for de pårørende og var til stede ved Khavaran, ble også arrestert i forbindelse med markeringen.

Flere kilder har imidlertid opplyst at politi og etterretning fysisk grep inn overfor markeringer ved Khavaran også før 2008. Ifølge IHRDC (2009, s. 53) var minst 2000 mennesker samlet i 2005 for å minnes henrettelsene. Mange ble da arrestert av politiet.

I 2007 ble minst åtte personer arrestert av representanter for etterretning for å ha deltatt i en lignende markering. Disse ble arrestert hjemme eller på arbeid og fikk sine hjem ransaket og personlige eiendeler beslaglagt. Noen familiemedlemmer som ikke deltok i markeringen, ble hentet til avhør eller arrestert fordi de hadde latt seg intervjuet av utenlandsk media om at de hadde vært i avhør (IHRDC 2009, s. 53; Amnesty 2007).

I 2009 sørget iranske myndigheter for at deler av Khavaran ble fjernet ved hjelp av bulldosere, angivelig for å anlegge en park (Asgarinejad 2010; International Campaign for Human Rights in Iran 2009). Dette avstedkom protester fra berørte familier. Amnesty protesterte også og hevdet at regimet med dette forsøkte å ødelegge bevis for at det var begått forbrytelser mot menneskeheten (Robertson 2010a, s. 79; IHRDC 2009, s. 54).

Det er sparsomt med informasjon om minnemarkeringer ved Khavaran etter 2009. Amnesty har imidlertid opplyst at hundrevis av familier ble kontaktet rundt iransk nyttår 2012⁹ med beskjed om ikke å besøke Kharavan. Slike advarsler skal myndighetene ha kommet med siden 1988 (Amnesty 2012). Og ifølge International Campaign for Human Rights in Iran (2013) ble familier som møtte frem ved Khavaran 1. september 2013, stoppet av tilstedeværende politi. Politiet skal ha stengt adgangen til gravlunden og gitt de fremmøtte beskjed om å dra sin vei. Noen familier skal også ha blitt oppringt og ha mottatt trusler.

Mansoureh Behkish

Tilgjengelig materiale viser at én representant for Mødrene fra Khavaran er offentlig kjent; talskvinnen og aktivisten Mansoureh Behkish. Hun mistet seks nære slektninger i 1980-årene. Fire brødre, en søster og en svoger ble drept eller forsvant sporløst mellom 1981-88 (Amnesty 2012). Behkish er også kjent som en aktiv sympatisør for bevegelsen Mødrene i Laleh-parken, hvilket har forsterket hennes problemer med iranske myndigheter.¹⁰

Behkish har gjentatte ganger blitt trakassert og utsatt for ulike typer represalier fordi hun ikke har villet stoppe sin aktivitet. Hun har blitt arrestert flere ganger, og i 2008 måtte hun tilbringe tre dager i Evin-fengselet. I 2010 ble passet hennes inndratt og dermed ble hun forhindret fra å reise utenlands (Amnesty 2012; International Campaign for Human Rights in Iran 2012). I juni 2011 ble hun arrestert igjen og tilbrakte én måned i Evin. Hun skal ha blitt arrest og fengslet i alt fire ganger.

⁹ Iransk nyttår begynner 21. mars.

¹⁰ Mødrene i Laleh-parken, også omtalt som "Mourning Mothers" er en bevegelse som primært består av kvinner hvis barn ble drept eller forsvant i forbindelse med protestene etter presidentvalget i juni 2009.

Behkish ble i april 2012 dømt til fengsel i fire år og seks måneder for å ha bedrevet propaganda mot regimet, og for forsøk på å skade nasjonens sikkerhet (Amnesty 2012; International Campaign for Human Rights in Iran 2012). Etter anke ble straffen i juli 2012 redusert til seks måneders fengsel, mens tre og et halvt år ble gjort betinget.

Selv har Behkish hevdet at hennes eneste ”forbrytelse” har vært at hun i alle år siden 1988 har besøkt gravlunder og deltatt i minneseremonier sammen med andre familiemedlemmer som mistet slektninger i årene 1981-88. Hun har også opplyst at hun i forbindelse med sin støtte til Mødrene i Laleh-parken sendte ut invitasjoner til familier av døde og forsvunne etter protestene i juni 2009, at hun har publisert skriftlig materiale om dette, og at det er grunnen til at hun ble dømt for propaganda mot regimet. Hun har videre hevdet at prosessen mot henne var politisk motivert, og at hun ikke fikk en rettferdig rettssak (International Campaign for Human Rights in Iran 2012).

Ifølge en nyhetsmelding fra International Campaign for Human Rights in Iran (2013) ble Behkish innkalt til avhør hos etterretningstjenesten i august 2013. Der skal hun ha blitt advart mot å oppsøke Khavaran i forbindelse med den årlige merkedagen og også mot å arrangere noen annen form for minneseremoni. Hun skal også ha blitt spurt om hvorfor hun hadde skrevet flere brev til Irans nye president, og advart om at fortsatt aktivitet vil medføre at hun må sone straffen på seks måneders fengsel. Behkish skal ha stilt seg avvisende til advarselen og uttrykt at hun vil fortsette sin aktivitet til hun får vite hva som skjedde med hennes familie.

Rapporter om henrettelsene – internasjonale reaksjoner

Flere kilder (Bowcott 2012b; Robertson 2010b; IHRDC 2009, s. 54-63; HRW 2005, s. 3) har vist til at den bevisste og systematiske måten massehenrettelsene ble gjennomført på, er en forbrytelse mot menneskeheten etter internasjonal lov. Men verken FN eller det internasjonale samfunnet for øvrig har i ettertid vist vilje til å etterforske henrettelsene eller fremlagt krav om at de involverte må stilles til ansvar (Bowcott 2012a; Asgarinejad 2010; Robertson 2010b; Mistiaen 2004).

Familier og slekt til ofrene bosatt i Iran, kan lite gjøre, forholdene i landet tatt i betraktning. Slektninger som bor utenfor Iran, har imidlertid gjentatte ganger uttalt at iranske myndigheter og enkeltpersoner bør stilles til ansvar. Det samme har menneskerettsorganisasjoner gjort (Asgarinejad 2010; Robertson 2010b; IHRDC 2009, s. 63; Amnesty 2008).

Fra flere hold har det de senere år blitt gjort et omfattende arbeid for å innhente, systematisere og dokumentere massehenrettelsene. I 2009 publiserte det USA-baserte Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC) en omfattende rapport, basert på vitneforklaringer fra overlevende, familiemedlemmer og annen skriftlig dokumentasjon (IHRDC 2009).

I 2010 publiserte Geoffrey Robertson, en internasjonalt kjent dommer, en rapport om henrettelsene (Robertson 2010a; Asgarinejad 2010). Initiativet til rapporten kom fra den USA-baserte organisasjonen Abdorrahman Boroumand Foundation – ABF, som arbeider for å fremme menneskerettigheter og demokrati i Iran. I arbeidet med å skrive rapporten bidro ABF med lokalisering av vitner, innsamling av vitnemål og annen skriftlig informasjon. Organisasjonen sørget også for oversettelser fra persisk til engelsk.

I 2007 ble det, ved hjelp av en rekke prominente jurister og eksperter på internasjonal lov, opprettet et ”folkets tribunal” for å holde en offentlig høring om hva som skjedde i iranske fengsler på 1980-tallet. Noe av hensikten var også å vise FNs og det internasjonale

Respons Iran: Mødrene fra Khavaran

samfunnets unnskyldighet når det gjaldt å etterforske og stille det iranske regimet til ansvar for henrettelsene. Tribunalet var basert på en modell utviklet av et privat internasjonalt krigsforbrytertribunal etablert i 1966 av Bertrand Russel og Jean-Paul Sartre for å etterforske USAs krigføring i Vietnam (Bowcott 2012a).

Første høring i tribunalet fant sted sommeren 2012 i London. Ca. 75 vitner, mange av dem tidligere fanger i iranske fengsler, avga forklaring, noen ved personlig fremmøte, andre via videoskjerm. Høringen kunne følges direkte via internett og ble fulgt av seere i mange land (Bowcott 2012a). Andre del av tribunalet foregikk over tre dager i Haag. Også disse høringene ble overført direkte via internett.¹¹ Tribunalet, som besto av seks dommere, konkluderte med at det iranske regimet er ansvarlig for grove brudd på menneskerettighetene, tortur, seksuelle overgrep og utenomrettslige henrettelser. Et av tribunalets anbefalinger var en oppfordring til FNs menneskerettighetsråd om å nedsette en kommisjon til å etterforske grusomhetene (Bowcott 2012b).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

- Amnesty International (2012, 13. april). *Iran urged to quash prison sentence for 'Mourning Mothers' activist*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/cgi-bin/telex/vtx/rwmain?docid=4f97d0bf2> [lastet ned 5. september 2013]
- Amnesty International (2008, 19. august). *Iran: The 20th Anniversary of 1988 "Prison Massacre"*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/118/2008/en/f5123dcd-6de3-11dd-8e5e-43ea85d15a69/mde131182008en.html> [lastet ned 5. september 2013]
- Amnesty International (2007, 2. november). *Fear of ill-treatment/possible prisoner of conscience*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/128/2007/en/d6ea449a-d359-11dd-a329-2f46302a8cc6/mde131282007en.pdf> [lastet ned 5. september 2013]

¹¹ En rekke opptak er tilgjengelig på Youtube. Se for eksempel <http://www.youtube.com/watch?v=A2jwW-3yaB4> [lastet ned 19. juli 2013].

Respons Iran: Mødrene fra Khavaran

- Amnesty International (1990). *Iran: Violations of Human Rights 1987 – 1990*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE13/021/1990/en/5c32759d-ee5e-11dd-9381-bdd29f83d3a8/mde130211990en.html> [lastet ned 6. september 2013]
- Asgarinejad, H. (2010, 16. juni). Boroumand: It is in our Interest to Know the Truth. *Gozaar*. Tilgjengelig fra <http://www.gozaar.org/english/interview-en/It-is-in-our-interest-to-know-the-truth.html> [lastet ned 17. juli 2013]
- Baradaran, M. (2012, 7. september). Fanger sporløst forsvunnet sommeren 1367 [tilsvarende 1988]. [persisk blogg]. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.co.uk/blogs/persian/viewpoints/2012/09/post-294.html> [lastet ned 28. august 2013]

Oversatt fra persisk til norsk av Sentral oversettertjeneste – SOT.

- Bowcott, O. (2012a, 18. oktober). Tribunal to investigate 1980s massacre of political prisoners in Iran. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.guardian.co.uk/world/2012/oct/18/iran-tribunal-investigates-massacre> [lastet ned 19. juli 2013]
- Bowcott, O. (2012b, 4. november). Khomeini regime committed gross human rights abuses, finds tribunal. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.guardian.co.uk/world/2012/nov/04/khomeini-regime-human-rights-abuses?INTCMP=SRCH> [lastet ned 19. juli 2013]
- FIDH, dvs. International Federation for Human Rights (2011, 29. desember). *Iran: Persecution of victims of crimes against human rights and political activists*. Paris: FIDH. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?docid=4f1021d9c> [lastet ned 6. september 2013]
- FIDH (2009, 28. april). *Iran/Death Penalty: a State Terror Policy*. Paris: FIDH. Tilgjengelig fra <http://www.fidh.org/Iran-death-penalty-A-state-terror> [lastet ned 20. september 2013]
- Gorgin, I. (2008, 29. august). A "Killing Field" In Iran Revisited, 20 Years Later. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Iran_Anniversary_Political_Prisoners/1194912.html [lastet ned 29. august 2013]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2010, 6. mars). *Iran: Free "Mourning Mothers" Supporters*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/print/news/2010/03/05/iran-free-mourning-mothers-supporters> [lastet ned 6. september 2013]
- HRW (2005). *Ministers of Murder: Iran's New Security Cabinet*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/legacy/backgrounders/mena/iran1205/iran1205.pdf> [lastet ned 17. juli 2013]
- International Campaign for Human Rights in Iran (2013, 10. september). *Intelligence Ministry Interrogates Mourning Mother*. New York: International Campaign for Human Rights. Tilgjengelig fra <http://www.iranhumanrights.org/2013/09/mourning-mother/> [lastet ned 20. september 2013]
- International Campaign for Human Rights in Iran (2012, 18. april). *Mourning Mothers Supporter Receives 4.5 Years in Prison for Visiting Graves*. New York: International Campaign for Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.iranhumanrights.org/2012/04/mansoureh_behkish/ [lastet ned 9. september 2013]
- International Campaign for Human Rights in Iran (2010, 9. januar). *30 Members of Mourning Mothers Detained*. New York: International Campaign for Human Rights. Tilgjengelig fra <http://www.iranhumanrights.org/2010/01/iran-30-members-of-mourning-mothers-detained/> [lastet ned 9. september 2013]
- IHRDC, dvs. Iran Human Rights Documentation Centre (2009). *Deadly Fatwa: Iran's 1988 Prison Massacre*. New Haven: IHRDC. Tilgjengelig fra <http://www.iranhrdc.org/english/publications/reports/3158-deadly-fatwa-iran-s-1988-prison-massacre.html> [lastet ned 28. august 2013]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2009, 9. februar). Rights Group Urges Iran To Destroying Cemetery. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra

Respons Iran: Mødrene fra Khavaran

http://www.rferl.org/content/Rights_Group_Urges_Iran_To_Stop_Destroying_Cemetery/1401138.html
[lastet ned 20. september 2013]

- RFE/RL (2006, 1. september). Executed Iranian Political Prisoners Remembered. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/article/1071005.html> [lastet ned 29. august 2013]
- Mistiaen, V. (2004, 4. september). Memories of a slaughter in Iran. *Toronto Star*. Tilgjengelig fra http://www.iranfocus.com/en/?option=com_content&task=view&id=160 [lastet ned 9. september 2013]
- Robertson, G. (2010a, mai). *The Massacre of Political prisoners in Iran, 1988*. Washington D.C.: The Abdorrahman Foundation. Tilgjengelig fra http://www.iranrights.org/english/attachments/doc_1115.pdf [lastet ned 19. juli 2013]
- Robertson, G. (2010b, 7. juni). The UN must try Iran's 1988 murderers. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/libertycentral/2010/jun/07/iran-1988-prisoners-murder-international-court?INTCMP=SRCH> [lastet ned 19. juli 2013]
- UN Human Rights Council (2012, 6. mars). *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in the Islamic Republic of Iran*. Genève: UN Human Rights Council. Tilgjengelig fra http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A-HRC-19-66_en.pdf [lastet ned 6. september 2013]

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.